

Література

1. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения / В.П. Беспалько. – М., 1995. – 336 с.
2. Коваленко Е.Э. Методика профессионального обучения : учебник / Е.Э. Коваленко. – Х. : Штрих, 2003. – 480 с.
3. Питюков В.Ю. Основы педагогической технологии : учеб.-практ. пособ. / В.Ю. Питюков. – М. : Рос. пед. агентство, 1997. – 174 с.
4. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии / Г.К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.
5. Щуркова Н.Е.. Практикум по педагогической технологии / Н.Е. Щуркова. – М. : Педагогическое общество России, 1998. – 249 с.
6. Попков В.А. Дидактика высшей школы : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / В.А. Попков, А.В. Коржуев. – М. : Академия, 2004. –192 с.
7. Шариков В.Д. Психология деятельности и способности человека : учеб. пособ. для вузов / В.Д. Шариков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Логос, 1996. – 319 с.

ТРЕБИНА Т.Ф.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ІНЖЕНЕРІВ

На сучасному етапі, з переходом України до ринкової системи господарювання, змінами в усіх сферах суспільного життя, суспільно-економічні умови висувають нові вимоги до майбутніх фахівців країни. Жорстка конкуренція на ринку товарів і послуг спричинила зростання рівня конкуренції й на ринку праці. Сьогодні, щоб отримати роботу, не кажучи вже про престижну, недостатньо мати лише диплом про вищу освіту. Сучасна економічна ситуація потребує наявності у спеціаліста не тільки глибоких професійних знань і навичок швидкого оволодіння сучасними технологіями, а й вміння прогнозувати та орієнтуватися у складних виробничих і суспільних ситуаціях, приймати відповідальні рішення тощо. Всі ці зміни в суспільно-економічному житті країни висувають нові вимоги до підготовки майбутніх спеціалістів, що потребує переосмислення та вдосконалення самого змісту освіти; його практичної спрямованості. А це, у свою чергу, вимагає підвищення рівня педагогічної майстерності викладачів і належного методичного забезпечення навчально-виховного процесу.

Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут” (НТУ “ХПІ”) є одним з провідних технічних навчальних закладів України, де готують інженерів різного профілю для різноманітних галузей і виробництв. Університет готує кадри за такими найважливішими напрямками, як машинобудування, енергетика й електротехніка, хімічні технології та виробництва. Серед спеціальностей можна назвати такі, як турбінобудування, котло- і реакторобудування, електроізоляційна, кабельна і конденсаторна техніка, технологія жирів і жирозамінників тощо [11, с. 17].

Питанням, пов’язаним з проблемами методики підготовки інженерів у вищих навчальних закладах, вже присвячено значну кількість досліджень, підґрунтям яких стали дослідження особистості та її розвитку в процесі діяльності, які виконали О.Г. Асмолов [1], А.В. Петровський [7], аналіз та моделювання професійної діяльності інженера, яким присвятили свої праці О.Е. Коваленко [5], О.Г. Романовський [8]. Особливу увагу привертають дослідження з наукової організації на-

вчально-виховного процесу у вищій школі, які здійснили Я.Я. Болюбаш [3], І.Д. Бех [2], С.У. Гончаренко [4], В.І. Луговий [6] та ін. Однак цілеспрямованому вивченню значення навчально-методичного забезпечення процесу професійної підготовки фахівців, на наш погляд, ще не приділяється достатньої уваги.

Мета статті полягає в аналізі стану навчально-методичного забезпечення як важливої складової підвищення якості професійної підготовки інженерів на прикладі НТУ “ХП”.

Виходячи зі сказаного вище, завданнями дослідження є висвітлення ролі та місця навчально-методичного забезпечення у професійній підготовці інженерів, з’ясування стану справ з навчально-методичним забезпеченням навчального процесу в НТУ “ХП” останніми роками.

Протягом тривалого часу організація підготовки інженерів у вищих технічних закладах освіти, особливо зміст навчальних дисциплін та технології їх викладання, мали переважно теоретичну спрямованість, орієнтовану на здобуття студентами базових знань з обраної фахової галузі. Вважали, що практичну сторону професії майбутній інженер повинен опановувати після закінчення навчання, безпосередньо у процесі реального здійснення конкретної трудової діяльності. Проте істотне прискорення науково-технічного й соціального прогресу, завдяки якому невпинно зростають обсяги навчальної інформації та скорочується тривалість циклу її старіння й оновлення, спонукали до перегляду такого ставлення до підготовки майбутніх інженерів. На сучасному етапі підготовки фахівців акцент робиться на:

1) посиленні фундаменталізації змісту професійної освіти за рахунок певного скорочення обсягу фактичної інформації, яка з часом втрачає свою цінність та актуальність. Фундаментальна освіта має забезпечувати майбутньому фахівцеві чітке бачення можливостей і обмежень існуючих техніки та технологій, виявляти тенденції їхнього розвитку, розробляти, впроваджувати та активно використовувати нові перспективи, так звані високі технології;

2) поєднанні певної серйозної базової підготовки з широтою мислення, кругозором та ерудицією;

3) прищепленні студенту глибокої внутрішньої потреби в постійному підвищенні свого професійного й загальнокультурного рівня;

4) істотному посиленні виховного компонента освіти [10, с. 59–74].

З огляду на це підготовка інженерів в НТУ “ХП” враховує як управлінську, так і психолого-педагогічну складову підготовки фахівців. Вона включає в себе загальну, фундаментальну та спеціальну освіту, що й враховується при формуванні комплексу навчально-методичного забезпечення з кожного напрямку підготовки.

Завдання навчально-методичної роботи вищого навчального закладу визначені чинним законодавством України, яке регламентує підготовку спеціалістів відповідної кваліфікації та фаху, нормативними актами Міністерства освіти і науки України, програмами освітньої діяльності, розробленими згідно з Положенням про відповідний тип закладу освіти, закріпленими у Статуті вищого навчального закладу й затвердженими умовами Державної ліцензії, рішеннями керівництва та вченої ради ВНЗ і конкретно формулюються у кваліфікаційних характеристиках спеціалістів, навчальних планах і програмах. Навчально-методична робота організується і проводиться відповідно до вимог Законів України “Про освіту”, “Про мову”, Положення про організацію навчальної та навчально-методичної роботи в навчальних закладах освіти України і базується на загальних положеннях дидактики.

До державних складових навчально-методичного забезпечення належать: державні стандарти освіти; навчальні плани; навчальні програми з усіх нормативних навчальних дисциплін; програми навчальної, виробничої й інших видів практик; підручники й навчальні посібники з грифом Міністерства освіти і науки.

До складових навчально-методичного забезпечення, які розробляються безпосередньо у ВНЗ, належать: робочі навчальні плани та програми; навчальні програми з вибіркового навчальних дисциплін; навчальні посібники без грифа Міністерства освіти і науки; інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять; контрольні роботи з навчальних дисциплін для перевірки рівня засвоєння студентами навчального матеріалу; методичні матеріали для студентів з питань самостійного опрацювання фахової літератури, написання курсових і дипломних проєктів (робіт); інші матеріали, які визначає викладач, кафедра, вищий навчальний заклад [6, с. 39]. Воно включає предмети, матеріали, текстові та комп'ютерно-інформаційні моделі, які використовуються в процесі навчання, щоб забезпечити сприйняття, розуміння та засвоєння студентами необхідних знань, умінь і навичок.

Віддаючи належне значенню педагогічної майстерності викладача, рівню організації навчально-виховного процесу у ВНЗ, слід зауважити, що методичне забезпечення навчально-виховного процесу було й залишається одним з головних чинників у забезпеченні якості підготовки майбутніх інженерів з високим рівнем фахової й соціальної компетенції, сприяє розвитку суспільно значущих особистісних рис і якостей, загальної та професійної культури. Його підготовка є одним із завдань професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи.

Цілком зрозуміло, що для розробки та створення методичного забезпечення викладачеві необхідний певний практичний досвід педагогічної роботи й належне його осмислення; бачення ролі та місця дисципліни, що викладається, в загальній структурі підготовки фахівців; розуміння її змісту і зв'язку з іншими дисциплінами, а також знання й розуміння основних особливостей педагогічної системи та її структури. Викладач, який хотів би здійснювати підготовку навчально-методичної літератури, має спочатку визначитись, чи існує в ній потреба, ознайомитись з наявною літературою, виявити її переваги й недоліки.

Крім того, викладач повинен також добре знати цілі, сутність, призначення, структуру та характерні особливості основних жанрів навчально-методичної літератури, вимоги до неї, характер і зміст роботи студентів та викладачів з кожним з видів цієї літератури.

Основними жанрами навчально-методичної літератури прийнято вважати підручник, навчальний посібник, текст лекції й конспект лекції, навчально-методичні посібники та методичні вказівки різного характеру і призначення. Так, особливий різновид методичних вказівок являють собою рекомендації з підготовки, виконання та захисту курсових і дипломних робіт і проєктів. Кожен з цих жанрів має своє призначення, характерні змістові та структурні особливості, характеризується своєю процедурою розробки підготовки, затвердження й видання.

На думку О.С. Пономарьова, зміст і характер викладення матеріалу в навчально-методичній літературі можна визначити як перетин множин, що характеризують, по-перше, освітні потреби та інтереси студентів; по-друге, пізнавальні можливості й готовність студентів успішно оволодіти цим матеріалом; по-третє, інформаційне поле відповідної наукової дисципліни і його обсяг, необхідний для конкретної спеціальності, за якою навчаються студенти; по-четверте, кращі досяг-

нення методики викладання цієї дисципліни. Завданням же розробників методичних матеріалів має бути пошук можливостей максимального розширення області перетину вказаних множин, насамперед за рахунок її збільшення в напрямі потреб та інтересів студентів і їхніх пізнавальних можливостей [11, с. 149–154].

Слід зазначити, що видання наукової й науково-технічної літератури в галузях механіки та конструювання, електроенергетики й електроніки, приладобудування, хімічних технологій, економіки, педагогіки, психології тощо – один з напрямів діяльності НТУ “ХП”, який безпосередньо впливає на підвищення якості організації навчально-виховного процесу.

З 2002 р., оголошеного ректором роком підручника, в навчальному закладі діє програма “Підручник НТУ “ХП”, покликана активізувати підготовку, фінансування й видання підручників, навчальних посібників державною мовою, забезпечення навчального процесу поточною методичною літературою. В роботі над цією програмою бере активну участь практично увесь науково-педагогічний склад університету.

У межах програми за 2002–2005 рр., було видано 71 монографію, 107 підручників, 361 навчальний посібник. Майже 70% видань вийшло двома мовами: українською й російською.

У 2007–2008 рр. опубліковано 50 монографій, 29 підручників, 205 навчальних посібників, 40 навчально-методичних посібників, 23 конспекти та тексти лекцій, понад 120 методичних матеріалів. Майже 60% видань вийшло українською мовою.

У таблиці подано інформацію щодо видавничої діяльності кафедр НТУ “ХП” по факультетах за 2007–2008 рр.

Таблиця

**Кількість видань за 2007–2008 рр. в НТУ
“ХП” за програмою “Підручник 2005–2010”**

Факультет	Монографії	Підручник	Навчальний посібник	Навчально-методичний посібник	Конспекти лекцій	Тексти лекцій
ЕМБ	2	3	18	1		
МТ	1	2	8	3		
БФ	9	1	25	9	3	
ТНР	2	4	16	2	7	
ЕМ	2	1	9			2
ТМ	2	1	5			
ЕЕ	2		13			
ІФ	6	3	20	8		1
ПФ		4	12	2	1	
АП	1		6	1		
І	5		8	4		
КІТ		1	20	5		1
ТОР			13	1		1
МШ	3		4			
ІТ	7	5	4			
Ек	6	3	12		3	
Гуманітарні кафедри	2	1	8	4	2	
ФТ			2			
В цілому	50	29	205	40	18	5

З огляду на те, що на сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства, коли потік нової інформації випереджає появу засобів, що її висвітлюють, а сучасні технології значно випереджають термін розробки й видання підручників, основний акцент переноситься на розробку та видання методичної літератури як такої, що дає змогу більш ефективно та своєчасно донести до відома тих, хто навчається, інформацію щодо змін у суспільно-економічній, науково-технічній та інших сферах життя країни.

Так, перевірка забезпечення навчального процесу факультету “Бізнес та фінанси” НТУ “ХПІ” засвідчила, що у 2008 р. тільки на кафедрі права, де здійснюється викладання 23 навчальних курсів та спецкурсів (“Основи права”, “Господарське законодавство”, “Правові основи малого бізнесу” та ін.), 2/3 методичного забезпечення було вдосконалено та перероблено у зв’язку з суттєвими змінами чинного законодавства, оновлено навчальний спецкурс “Цивільне законодавство”, підготовлено нові спецкурси “Патентне та авторське право” та “Міжнародне право та співробітництво в сфері інноваційної діяльності”. Викладачами кафедри підготовлено три дистанційних курси: “Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності” (ст. викладач Столяров І.В.), “Основи конституційного права України” (ст. викладач Головін С.В.), “Правознавство” (ст. викладач Міщенко І.В.).

На кафедрі фінансів і оподаткування у 2008/09 навчальному році розроблено програми й навчально-методичне забезпечення нових дисциплін: “Організація виробництва”, “Патентно-кон’юнктурні дослідження”, “Управління проектами”, “Сучасні проблеми фінансового менеджменту”, “Організація праці менеджера”, “Управління персоналом”, “Економічна статистика”, “Ціноутворення”, “Університетська освіта”, “Корпоративне управління”; перероблено навчальні та робочі програми дисциплін відповідно до Болонської системи підготовки фахівців; підготовлено засоби діагностики знань студентів з ряду дисциплін відповідно до методичних вказівок Центру незалежного тестування НТУ “ХПІ”; розроблено тестові завдання й завдання для проведення поточного та підсумкового контролю; розроблено методичне забезпечення програми проходження практики магістрів.

Керівництво ВНЗ приділяє велику увагу підготовці та виданню навчальної літератури, що забезпечує ефективність навчально-виховного процесу. Так, за наказом ректора у грудні 2008 р. було проведено конкурс підручників та навчальних посібників, виданих в НТУ “ХПІ” у 2007 р. У номінації “Кращий підручник 2007 року” перше місце посів підручник “Процеси та апарати хімічної технології” (автори: ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л.Л., ГОТЛИНСЬКА А.П., ЛЕЩЕНКО В.О., НЕЧИПОРЕНКО І.О., ЧЕРНИШОВ І.С.); друге – “Електротехніка, електроніка та мікропроцесорна техніка (автори: МІЛИХ В.І., ШАВЬОЛКІН О.О.); третє – “Логіка для інженерів” (автори: БАБАЄВ В.М., ПАЗІНІЧ С.М., ПОНОМАРЬОВ А.С.). У номінації: “Кращий навчальний посібник з грифом Міністерства освіти і науки України за 2007 р.” перше місце посів навчальний посібник “Безпека життєдіяльності” (автори: БЕРЕЗУЦЬКИЙ В.В., ВАСЬКОВЕЦЬ Л.А., ВЕРШИНІНА Н.П., ГОРБЕНКО В.В., ЛІСОГОР О.С., РАЙКО В.Ф.); друге – “Основи загальної хімії” (автори: БУЛАВІН В.І., БУТЕНКО А.М., ВОЛОБУЄВ М.М.) та “Метрологическое обеспечение и проверка средств электрических величин” (автори: КОНДРАШОВ С.І., ГУСЕЛЬНИКОВ В.К., БУДЬОННИЙ М.М., ЧЕПЕЛА В.Н., ТВЕРИТНИКОВА Е.Е.); третє – “Технологія пива” (автори: НЕКРАСОВ П.О., ДАНИЛОВА Л.А.); “История инженерной деятельности” (автори: МОРОЗОВ В.В., НИКОЛАЄН-

ко В.І.) та “Комп’ютерні системи медичної діагностики” Ч.1 (автори: Козіна О.А., Поворознюк А.І., Філатова Г.Є.).

Особливу увагу слід звернути на те, що понад 50 найменувань навчально-методичних видань, розроблених науково-педагогічними працівниками НТУ “ХПІ”, що вийшли друком у 2007–2008 рр. в НТУ “ХПІ” та за його межами, пройшли незалежну експертну оцінку Інституту змісту і засобів навчання Міністерства освіти і науки України та отримали гриф “Затверджено Міністерством освіти і науки України”. Цей факт свідчить про високий науковий рівень, актуальність та значущість поданих до оцінювання видань і може слугувати критерієм оцінювання наукової праці її авторів.

На дванадцятій міжнародній виставці навчальних закладів України “Сучасна освіта в Україні – 2009” НТУ “ХПІ” отримав золоту медаль у номінації “Інтеграція освіти і науки – необхідна умова підвищення якості підготовки фахівців у вищих навчальних закладах”.

Усе це дає змогу констатувати, що інформаційно-методичне забезпечення навчального процесу в НТУ “ХПІ” у кількісному та якісному відношенні достатньою мірою сприяє успішній реалізації задекларованих державних загальноосвітніх стандартів щодо спеціальностей, які атестуються, та надає можливості для проведення наукових досліджень. В умовах обмеженого державного фінансування університет знаходить можливості й кошти для підтримки належного рівня інформаційного забезпечення навчального процесу, проводячи плідну роботу з розроблення та опублікування необхідної навчально-методичної літератури. Більшість дисциплін за програмами підготовки інституту має належний рівень забезпеченості навчальною літературою. Навчально-методичне ж забезпечення з тих дисциплін, що мають недоліки щодо комплектування, розробляються науково-педагогічними працівниками кафедр університету і входять до плану видавничої діяльності ВНЗ на рік.

Висновки. По-перше, навчально-методичне забезпечення навчально-виховного процесу є одним з головних чинників у підготовці майбутніх фахівців з високим рівнем фахової й соціальної компетенції. По-друге, основними складовими навчально-методичного забезпечення є підручник, навчальний посібник, текст лекції й конспект лекції, навчально-методичні посібники і методичні вказівки різного характеру та призначення. По-третє, за останні роки науково-педагогічний склад НТУ “ХПІ” виконав велику роботу з удосконалення навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців, що здійснювалося, насамперед, у межах програми “Підручник 2005–2010”.

Перспективою подальших розробок авторка вважає дослідження впливу навчально-методичного забезпечення навчального процесу на якість навчання майбутніх інженерів.

Література

1. Асмолов А.Г. Психология личности / А.Г. Асмолов. – М. : Из-во МГУ, 1990. – 367 с.
2. Бех І.Д. Виховання підростаючої особистості на засадах нової методології / І.Д. Бех // Педагогіка та психологія. – 1999. – № 3. – С. 5–14.
3. Болюбаш Я.Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти : навч. посіб. для слух. закл. підвищ. кваліф. с-ми вищ. освіти / Я.Я. Болюбаш. – К. : ВВП “КОМПАС”, 1997. – 64 с.
4. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження : метод. поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. – К. : АПН України, 1995. – 45 с.

5. Коваленко О.Е. Методика професійного навчання : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О.Е. Коваленко. – Х. : НУА, 2005. – 359 с.
6. Луговий В.І. Педагогічна освіта в Україні: структура функціонування, тенденції розвитку / В.І. Луговий ; за заг. ред. акад. О.Г. Мороза. – К. : МАУП, 1994. – 196 с.
7. Общая психология : учеб. для студентов пед. ин-тов / А.В. Петровский, А.В. Брушлинский, В.П. Зинченко и др. ; [под ред. А.В. Петровского]. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1986. – 464 с.
8. Романовський О.Г. Загальний підхід до формування концепції підготовки професійних керівників у системі національної вищої технічної освіти України / О.Г. Романовський // Наука і сучасність : зб. наук. пр. ; Нац. пед. ун-ту ім. Драгоманова. – К. : Логос, 1999. – Вип. 2. – Ч. 1. – С. 120–133.
9. Педагогіка управління : навч. посіб. / Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О.Г. Романовський, О.С. Пономарьов, З.О. Черваньова. – Х. : НТУ “ХПІ”, 2003. – 408 с.
10. Пономарьов О.С. Теоретичні основи розробки сучасної навчально-методичної літератури / О.С. Пономарьов // Реализация традиционных методов и поиск инноваций в процессе подготовки иностранных студентов в современном высшем учебном заведении : международная научно-методическая конференция. – Х. : НТУ “ХПИ”, 2008. – С. 149–154.
11. Романовський О.Г. Підготовка майбутніх інженерів до управлінської діяльності : монографія / О.Г. Романовський. – Х. : Основа, 2001. – 312 с.

ФЕДОРЕНКО О.І.

МЕТОДИ Й ФОРМИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ПІДЛІТКАМИ

Вивчення комплексу законодавчих, нормативно-правових, відомчих актів різної значущості (Конституція України, Закони України “Про міліцію”, “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”, накази МВС України, посадові інструкції тощо) показало, що здійснення виховної роботи з підлітками безпосередньо входить до професійних обов’язків працівників правоохоронних органів. Метою виховної роботи працівників міліції з підлітками є виявлення, усунення й запобігання виникненню причин та умов (соціальних і психолого-педагогічних), які негативно впливають на особистість підлітка й можуть призвести до вчинення ними правопорушень. Враховуючи мету виховної роботи та специфіку професійної діяльності працівників правоохоронних органів, доцільно розробити відповідну класифікацію методів, яка б могла бути використана ними у професійній діяльності.

Мета статті – проаналізувати існуючі в педагогічній теорії і практиці класифікації методів та форм виховної роботи; на основі узагальнення накопиченого досвіду розробити класифікацію методів і форм роботи працівників правоохоронних органів з підлітками в аспекті запобігання правопорушенням.

Як відомо, методи виховання – це способи досягнення поставлених цілей. Традиційно методи виховання розглядають як способи впливу на певні сфери особистості з метою формування нових (або зміни наявних) якостей та рис вихованця. Таке розуміння зменшує роль вихованця в цьому процесі. Погоджуючись з Л. Байковою, Л. Гребенкіною, О. Єрьомкіною Н. Мартишиною, В. Селівановим, В. Сластьоніним та іншими вченими, під методами виховання розуміємо способи взаємодії педагогів та вихованців, у процесі яких відбуваються зміни рівня розвитку якостей особистості вихованців [2; 6].